

Lausunto

18.06.2026

Asia: VN/24815/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevasta yritysten huolellisuusveloitteesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne soveltamisalaa ja määritelmiä koskevista ehdotuksista (lain 1 luku)

2 § Yritys: Amnesty kannattaa osuuskuntien sisällyttämistä lain soveltamisalaan. Osuuskuntien osalta esitysluonnokseen on kirjattu joitain poikkeuksia. Soveltamisalan poikkeuksien määrittelyn tulisi olla mahdollisimman selkeää. Jatkovalmistelussa olisi syytä vielä tarkentaa osuuskuntia ja niitä koskevien poikkeusten määrittelyjä.

5 § Yleinen soveltamisala: Ehdotettu soveltamisala, joka rajaa lain koskemaan ainoastaan suurimpia yrityksiä on ihmisoikeusnäkökulmasta liian suppea. Vaikka esitysluonnos noudattaa yritysvastuudirektiivin vähimmäistasoa, siinä ei hyödynnetä kansallista liikkumavaraa, joka mahdollistaisi laajemmasta soveltamisalasta säättämisen.

Yritystoiminnan haitalliset vaikutukset eivät rajaudu vain suurimpiin yrityksiin. Huolellisuusveloitteiden kohdentamisen tulisi perustua mahdollisten haitallisten vaikutusten vakavuuteen ja todennäköisyyteen, eikä yksinomaan yrityksen kokoon. Ehdotettu rajausta suurimpiin yrityksiin on omiaan rajoittamaan sääntelyn vaikuttavuutta ja jättämään mahdollisesti merkittäviä haitallisia vaikutuksia vaille riittävää sääntelyä.

14 § Haitalliset vaikutukset: Amnesty kannattaa Saamelaiskäräjien ehdotusta YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen (UNDRIP) rikkomisen lisäämisestä haitallisena vaikutuksena huomioon otaviin seikkoihin (HE perusteluosa 5.1.5).

Amnesty katsoo, että UNDRIP tulisi lisätä yritysvastuulain soveltamisalaan kansallisesti. Lisäys täsmentäisi yritysten huolellisuusvelvoitteen sisältöä alkuperäiskansojen osalta, erityisesti maankäyttöön liittyvissä hankkeissa, joissa pelkkä yleinen sidosryhmäkuuleminen ei ole riittävää, vaan edellyttää FPIC-periaatteen mukaista menettelyä. UNDRIP:n lisääminen liitteessä jo mainittujen ihmisoikeussopimusten rinnalle voisi parantaa vaikutusten arvioinnin laatua tarjoamalla selkeämmän viitekehyksen tunnistaa ja arvioida alkuperäiskansojen oikeuksiin kohdistuvia vaikutuksia.

Lausuntonne huolellisuusvelvoitteen sisältöä koskevista ehdotuksista (lain 2 luku)

39 § Tietojen säilyttäminen: Huolellisuusvelvoitteeseen liittyvien asiakirjojen säilytysaika tulisi pidentää vähintään kymmeneen vuoteen. Ehdotettu viiden vuoden vähimmäisaika ei ole riittävä turvaamaan tehokasta oikeusturvaa eikä vastaa yritystoimintaan liittyvien ihmisoikeusloukkausten ajallista luonnetta.

Amnesty korostaa, että ihmisoikeusloukkaukset, erityisesti globaalien arvoketjujen kontekstissa, tulevat usein ilmi vasta pitkän ajan kuluttua. Esimerkiksi haitalliset ympäristövaikutukset tai työperäiset ammattitaudit voivat ilmetä vuosien viiveellä. Uhrien mahdollisuus tunnistaa oikeuksiensa loukkaus, kerätä tietoa ja käynnistää oikeudellisia prosesseja on usein käytännössä rajallinen. Amnesty on dokumentoinut tilanteita, joissa uhrien pääsy oikeuteen on viivästynyt merkittävästi tiedon puutteen, pelon ja resurssien puutteen vuoksi (Injustice Incorporated, 2014). Lyhyt asiakirjojen säilytysaika vaarantaa tällöin keskeisten todisteiden saatavuuden.

Säilytysajan pidentäminen tukee myös viranomaisvalvonnan tehokkuutta. Valvontaviranomaisen mahdollisuus arvioida yrityksen toimintaa edellyttää pääsyä riittävän pitkältä ajalta kertyneeseen aineistoon, erityisesti silloin, kun kyse on järjestelmällisistä tai toistuvista laiminlyönneistä. Lyhyempi säilytysaika voi johtaa siihen, että valvonnan kannalta olennaiset tiedot eivät ole enää saatavilla.

Lausuntonne yritykselle tehtäviä valituksia ja ilmoituksia koskevista ehdotuksista (lain 3 luku)

-

Lausuntonne valvontaa ja seuraamuksia koskevista ehdotuksista (lain 4 luku)

51 § Valvontaviranomaiselle ilmoittaminen: Esitysluonnoksen 51 §:ää tulisi muuttaa siten, että ilmoittajan tai muun asian esille tuovan henkilön henkilöllisyys pidetään salassa ilman erillistä pyyntöä silloin, kun olosuhteiden perusteella voidaan arvioida, että henkilöllisyyden paljastaminen voisi aiheuttaa hänelle haittaa. Ehdotettu lähestymistapa, jossa suoja edellyttää nimenomaista pyyntöä, ei riittävästi turvaa ihmisoikeuksia eikä vastaa käytännön riskejä, joita yritystoimintaan liittyvien ihmisoikeusloukkausten esille tuomiseen liittyy.

Amnesty korostaa, että yritystoiminnan vaikutuksia koskeville valituksille ja ilmoituksille on ominaista riski vastatoimista. Ilmoittajat, työntekijät, paikallisyhteisöjen jäsenet ja ihmisoikeuspuolustajat voivat altistua painostukselle, häirinnälle tai jopa väkivallalle. Tällaiset riskit ovat erityisen korostuneita tilanteissa, joissa kyse on kansainvälisistä arvoketjuista ja toimintaympäristöistä, joissa oikeusvaltioperiaatteen toteutuminen on heikkoa. Amnesty on toistuvasti dokumentoinut tapauksia, joissa yritystoiminnan haitallisia vaikutuksia esille tuoneisiin

henkilöihin on kohdistettu vasta- ja kostotoimia (Amnesty International, Defending Defenders, 2023).

Henkilöllisyyden suoja ei saa riippua yksinomaan siitä, osaako henkilö itse pyytää suojaa tai tunnistaa siihen liittyvän riskin. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevilla henkilöillä ei välttämättä ole tietoa oikeuksistaan tai valmiuksia tehdä tällaista pyyntöä. Automaattinen suoja tilanteissa, joissa riskit ovat ilmeisiä, on välttämätön osa tehokkaita valitus- ja ilmoitusmekanismeja.

Lausuntonne vahingonkorvausta koskevista ehdotuksista (lain 5 luku)

77 § Vahinkojen korvaaminen: Amnesty kannattaa erillisen pakottavan säännöksen lisäämistä vahinkojen korvaamista koskevaan pykälään. Pakottava säännös lisäisi osaltaan sääntelyn oikeusvarmuutta sekä turvaisi paremmin uhrien oikeussuojaa.

Lisäksi Amnesty katsoo, että ehdotettu viiden vuoden vanhentumisaika ei ole riittävä turvaamaan tehokasta oikeussuojaa, vaan vanhentumisajan tulisi olla pidempi, lähtökohtaisesti vähintään kymmenen vuotta. Kuten 39 §:ää (asiakirjojen säilytysaika) koskien on tuotu esille tässä lausunnossa, vanhentumissääntelyn ei tule muodostaa kohtuutonta estettä oikeussuojan käyttämiselle. Viiden vuoden vanhentumisaika voi käytännössä kulua umpeen ennen kuin vahinkoa kärsinyt henkilö realistisesti kykenee ryhtymään oikeudellisiin toimiin.

Lausuntonne muista ehdotuksista (erinäiset säännökset, liitelait)

-

Lausuntonne ehdotuksen vaikutusten arvioinnista (erityisesti millaisia vaikutuksia näette ehdotuksella olevan ja onko ehdotuksella muita kuin luonnoksessa tunnistettuja vaikutuksia, mitä)

Soveltamisalan suppeus (1 luku, 5 §) voi johtaa haitallisiin kilpailuvääristymiin. Suurimmat yritykset kantavat laajat huolellisuusveloitteet, kun taas pienemmät yritystoimijat, joiden toimintaan voi liittyä haitallisia vaikutuksia, jäävät veloitteiden ulkopuolelle. Olisi perusteltua laajentaa soveltamisalaa koskemaan myös muita kuin suurimpia yrityksiä.

Lausuntonne ehdotuksen säätämjärjestystä koskevista perusteluista

-

Muut huomionne ehdotuksesta

Yritysvastuulaki on tervetullut askel eteenpäin yritysten ihmisoikeusvastuun vahvistamisessa. Amnesty pitää kuitenkin valitettavana, että direktiiviä on heikennetty EU-tasolla ns. Omnibus I – paketin myötä ja Suomen hallitus haluaa säätää kansallisen lain EU-direktiivin pitkälti minimitasolla.

Amnesty korostaa, että ilmastonmuutoksen ja ihmisoikeuksien välinen yhteys edellyttää vahvempaa sääntelyä kuin mitä esitysluonnoksessa esitetään. Yritysten ilmastosiirtymäsuunnitelmat ('climate transition plans') olivat mukana vuonna 2024 hyväksytyssä yritysvastuudirektiivissä, mutta ne poistettiin Omnibus I -muutosten myötä.

Ilmastosiirtymäsuunnitelmien poistaminen heikentää merkittävästi yritysten velvoitteita tunnistaa ja hallita toimintansa ilmastovaikutuksia, vaikka ilmastonmuutos on globaali ihmisoikeusuhka. Sekä kansainvälinen tuomioistuin ICJ (23.7.2025) että YK:n yleiskokous (20.5.2026) ovat linjanneet, että valtioiden oikeudellisiin velvoitteisiin ilmastokriisissä sisältyy velvollisuus säädellä yritysten toimintaa.

Yritysten velvoite 1,5 asteen tavoitteen kanssa linjassa oleviin ilmastosiirtymäsuunnitelmiin oli keskeinen osa alkuperäistä huolellisuusvelvoitekehikkoa. Amnesty katsoo, että Suomen tulisi kansallisesti arvioida mahdollisuuksia sisällyttää lakiin velvoitteita, jotka ohjaavat yrityksiä laatimaan ja toimeenpanemaan 1,5 asteen tavoitteen mukaisia ilmastostrategioita. Lisäksi Suomen tulisi edistää ilmastosiirtymäsuunnitelmien palauttamista yritysvastuudirektiiviin tai rinnakkaislainsäädäntöön.

Sato Mariko
Amnesty International Suomen osasto